

*Passie voor God, waarheid en wetenschap —
kan dat samengaan? De verhalen in dit boek bewijzen het.
Spannend, schurend en inspirerend.*

ANDRIES KNEVEL, programmamaker EO

*Het is bijna een dogma geworden dat geloof en wetenschap
elkaar uitsluiten. Het wordt zelfs niet meer ter discussie gesteld.
Hoe verademend zijn deze getuigenissen van invloedrijke
wetenschappers die zo ontwapenend en vrijmoedig een ander
verhaal vertellen.*

JOZEF KARDINAAL DE KESEL, aartsbisschop
van Mechelen-Brussel

*In dit boek geen geharnaste apologetiek of gladgestreken
juichverhalen, maar persoonlijke ervaringen en reflecties uit de
levens van gelovige wetenschappers. Bemoedigend, verrassend,
ontroerend, verdrietig – veelzijdig als het bestaan zelf, maar met
een open blik omhoog als rode draad. Inspirerend!*

JEROEN DE RIDDER, bijzonder hoogleraar christelijke filosofie en
voorzitter van De Jonge Akademie van de KNAW

*Wat een heerlijk boek is dit! Het gaat nu eens niet om stand-
punten, maar om wetenschappers die laten zien hoe geloof en
wetenschap probleemloos integreren in hun bestaan. Zij doen dat
op een heel persoonlijke manier, in alle oprechtheid en vaak ook
met grote kwetsbaarheid - wat enorm krachtig is.*

ELS VAN DIJK, directeur Evangelische Hogeschool Amersfoort

Goed in je vak en geworteld in de christelijke traditie. Als gelovige wetenschapper carrière maken en midden in het leven staan. Dit prachtige boek vol indringende portretten en levensverhalen laat zien dat dat kan. Deze getuigen laveren tussen de christelijke en de wetenschappelijke denkwijze, en komen tot het inzicht dat wij niet alles hoeven op te lossen, want in Gods wereld hebben wij niet de regie. Elke student van christelijke huize zou dit boek cadeau moeten krijgen.

BEATRICE DE GRAAF, geschiedkundige, terrorisme-expert, faculteitshoogleraar aan de Universiteit Utrecht

In deze prachtige verhalen komen verstand, hart en ziel op een hele persoonlijke en soms ontroerende manier samen. Ik had als jonge, zoekende student in Leiden dit boek heel graag in handen gehad, maar ik ben blij dat mijn studerende dochters deze mooie bundel levensverhalen nu kunnen lezen.

GERT-JAN SEGERS, fractievoorzitter van de ChristenUnie in de Tweede Kamer

In deze bundel schrijven wetenschappers op een open en eerlijke manier over hun geloof in God. Diepe vragen komen aan bod, die soms beantwoord worden, en soms ook niet. Maar ook een sprankelende nieuwsgierigheid naar de wereld om ons heen. Dit is een boek om langzaam van te genieten.

ARD LOUIS, hoogleraar theoretische natuurkunde, Oxford University

Boeiende, persoonlijke verhalen waarin de ontmoeting plaatsvindt tussen verleden en verwachting, kennis en geloof, het zichtbare en het onzichtbare. Ze maken ons warm om verder te durven kijken dan ruimte en tijd.

RIKKERT ZUIDERVELD, dichter

Inhoud

Inleiding	9
Cees Dekker	
De ontdekking van de hemel	13
Martine Veldhuizen	
Voorbij de grenzen van ruimte en tijd	25
Heino Falcke	
Verwondering in gebrokenheid	39
Susanne van Veluw	
God en ik	53
Rik Torfs	
Meer voor mogelijk houden	65
Gert Jan Veenstra	
Vertrouw op de Heer met heel je hart	81
Marie-Eve Aubin-Tam	
De kleur van de rivier	93
David Onnekink	
Wetenschap met een open eind	107
Aart Nederveen	
Dromen doet leven	125
Sabine Van Huffel	
Hoe het begon: een sublieme contrastervaring	141
Emanuel Rutten	

Mijn onwaarschijnlijke pad	155
Mikhail Katsnelson	
Zelfs als het donker is, schijnt altijd de zon	169
Hanneke Schaap-Jonker	
Eindelijk thuis	185
Dick den Hertog	
Genade gevonden in het niet kunnen weten	197
Tjerk Oosterkamp	
Altijd de wereld redden	211
Eveline van Leeuwen	
Spitten	223
Krijn de Jong	
De evolutie in mijn denken	239
Marnix Medema	
Wetenschap als goed zittende jas	253
Jacobine van den Brink	
Naar het noorden reizen en het geloof behouden	265
Peter Ngene	
Een leven lang ont-leren	281
Hans Teerds	
Onverwachte wegen	299
Miranda Klaver	
Alle verstand te boven	311
Cees Dekker	

Inleiding

Dit is een boek met persoonlijke verhalen van christelijke wetenschappers. Zij schrijven 'over hun leven, werk en God' zoals de ondertitel het bondig stelt. Deze 22 wetenschappers verwoorden, elk op heel eigen wijze, hoe zij tot geloof in God kwamen, maar ook hoe hun christelijke geloof in de praktijk relateert aan hun vak. De groep auteurs is heel divers: twee derde man en een derde vrouw; alfa's zowel als bèta's met vakgebieden van antropologie tot astronomie en van bio-informatica tot bestuursrecht; jong en oud, van net startend universitair docent tot emeritus hoogleraar; veel Nederlanders en Vlamingen, maar ook een aantal migranten die als wetenschapper in Nederland kwamen werken; en tot slot, kerkelijk heel divers: van rooms-katholiek tot Gereformeerde Gemeenten en van evangelisch tot Russisch-orthodox. Wat deze gevarieerde groep mensen bindt, is dat elk van hen christen én wetenschapper is en ook heeft nagedacht over de relatie tussen geloof en wetenschap. Dat laatste wordt door veel mensen vaak nog gezien als een groot conflict, maar de verhalen in dit boek laten een ander geluid horen.

De verhouding tussen geloof en wetenschap boeit veel mensen. Maar meer dan een academisch essay over de aard van geloven en weten, blijkt in de praktijk het persoonlijke verhaal van wetenschappers mensen te inspireren. Hoe combineert zo'n gelovige wetenschapper dat nu: op zondag in de kerk en op maandag op de universiteit? Hoe hebben geloof en wetenschap beide hun vorm gekregen in die ene persoon van de christelijke wetenschapper? Hoe heeft hij of zij het christelijk geloof geïnternaliseerd? Brachten het studeren en de wetenschap een worsteling of juist een stimulans rond geloven? Ondervindt zo'n wetenschapper een spanning tussen geloven en weten, en zo niet, hoe gaan die twee dan samen?

In deze bundel lezen we dat alles in 22 'autobiografische geloofschetsen' van academische wetenschappers. Ze vertellen over hun religieuze opvoeding (en een enkeling over zijn/haar atheïstische opvoeding) en over cruciale overwegingen om wel of niet trouw te blijven aan wat ze thuis hebben meegekregen. Ook doen ze uit de doeken wat hen bracht tot de keuze voor een bepaalde studie en of de ervaringen op de universiteit een confrontatie met het geloof opleverden.

In 2008 verscheen een soortgelijk boek, *Geleerd en gelovig* – een prachtige bundel waarin ook 22 wetenschappers van naam en faam hun persoonlijke verhaal opschreven. De reden om nu weer een nieuwe bundel samen te stellen, is simpelweg dat boeken een eindige levensduur hebben. *Geleerd en gelovig* kreeg een enthousiaste ontvangst, met zeer lovende recensies, vijf herdrukken en zelfs een warme aanbeveling van de toenmalige minister-president. Het boek heeft jarenlang mensen geïnspireerd, door het persoonlijke karakter van de verhalen, door de eerlijkheid, de zoektocht naar God en de vragen daarbij, en de open en integere insteek waarmee de auteurs schreven. Maar toch raakt zo'n boek na een paar jaar in de vergetelheid. Er is weer een nieuwe generatie aangetreden. En daarmee is er opnieuw ruimte voor een serie persoonlijke verhalen van christelijke wetenschappers, om opnieuw mensen te laten proeven hoe het evangelie van Jezus Christus zijn weg kan banen in de vorming van een persoon, óók bij de academisch geschoolde wetenschapper.

En daarmee ligt er nu deze mooie bundel: *Alle verstand te boven*. Als redacteur had ik het genoeg van deze verhalen intensief te mogen lezen. Meest opvallend vond ik dat uit veel verhalen spreekt dat geloven niet meer vanzelfsprekend is. Een flink aantal van deze auteurs verwoordt een gevoel van 'anders zijn' of schrijft over een periode waarin ze afhaakten of het geloof zwaar betwijfelden. Hiermee is dit echt een boek anno 2021 in een gesecculariseerd Nederland waar christenen een minderheid zijn. Juist vanwege de seculiere omgeving zijn deze wetenschappers heel bewust bezig geweest om na te denken over wat hen drijft, wat het hart is van het geloof en hoe God en geloof passen bij hun leven en hun wetenschap. De impliciete druk vanuit de omgeving waarin geloof iets is wat weloverwogen gemotiveerd moet worden, valt misschien nog het meeste op in de verhalen van migranten zoals Peter Ngene, die vanuit Nigeria in Europa belandde.

De meeste levensverhalen in dit boek getuigen van een harmonie tussen geloof en wetenschap, die soms spontaan opborrelde uit de praktijk en andere keren het resultaat was van een lang denkproces. Wel bleek het voor de biowetenschappers soms een opgave om evolutie een plek te geven, iets waar ze overigens uiteindelijk prima in slaagden. Hun zoektocht is tekenend voor de ongezonde polarisatie

rond schepping en evolutie in de afgelopen decennia, een trend waar recenter gelukkig een kentering in is gekomen. Wat me bovenal trof in alle verhalen zijn de openheid, eerlijkheid en integriteit waarmee de auteurs schreven over hun levensweg. Wat een mooie mensen allemaal, elk op hun pad onderweg met God.

Tot slot, vanwaar deze titel: *Alle verstand te boven?* Deze kwam opborrelen na een lange brainstorm onder de auteurs, waarbij tientallen titels de revue passeerden – *Bezielde en bezonnen, Gelovend denken, Met hoofd en hart*, enzovoorts. En opeens was daar *Alle verstand te boven*. Deze titel werd direct gewaardeerd door de meeste auteurs (al blijven er met een groep van 20+ eigenzinnige wetenschappers altijd weer nuances en kanttekeningen te maken). Waar al deze wetenschappers het verstand een zeer hoge plaats toekennen, is er toch iets wat alles overstijgend is. De bijbel spreekt in Filippenzen 4:7 over de vrede van God die alle verstand te boven gaat. Elk van de 22 levensverhalen die de lezer nu voorliggen, getuigt van die vrede van God die alle verstand te boven gaat.

Cees Dekker, april 2021

De ontdekking van de hemel

Dr. Martine Veldhuizen (1980) is universitair docent bij de afdeling Talen, Literatuur en Communicatie aan de Universiteit Utrecht en gespecialiseerd in historische literatuur en cultuur van het Nederlands in Europese context. Na haar studie Nederlands (cum laude)

publiceerde ze over literair- en cultuurhistorische opvattingen over de kracht van het gesproken woord. Ze gaf gastcolleges aan William & Mary College en de University of California Los Angeles, en ontving een Veni van NWO, de Gerard CRM Humanities grant van de Radboud Universiteit, Doctor Catharine van Tussenbroek-onderzoeksbeurs en een fellowship van het Institute for Advanced Studies in the Humanities van de University of Edinburgh. Ze sprak over haar onderzoek in het tv-programma *De Wereld Draait Door* en publiceerde in het populairwetenschappelijke boek *Hoe zwaar is licht?* Ze is voorzitter van de Utrecht Young Academy en medeoprichter en bestuurslid van het Centre for Unusual Collaborations, een alliantie van jonge academies uit Utrecht, Eindhoven en Wageningen. Ze is lid van de PKN-gemeente de Nieuwe Kerk in Utrecht en van de Raad van Advies van ForumC. Daarnaast is ze solozangeres in lichte (christelijke) muziek. Martine is getrouwd met David Onnekink en moeder van drie kinderen. Samen schreven zij de roman *Oker* onder het pseudoniem Robin Elias.

In de tochtige gang van de jarenzeventigboerderij in Friesland speelde ik als kind 'domineetje'. Ik was alleen, maar in mijn hoofd keken alle kerkgangers toe hoe ik met statige stappen het spreekgestoelte besteeg – de gangtrap. Eenmaal boven nam ik een paar seconden stilte in acht en begon aan mijn preek. Eerst zei ik iets passend-grappigs, zodat iedereen met een milde glimlach klaar was om de boodschap te ontvangen. Daarna introduceerde ik het verhaal over een van mijn favoriete bijbelse figuren: de slimme, dappere koningin Esther. Zorgvuldig wekte ik haar en de andere hoofdpersonages tot leven. Ik deed voor hoe Mordechai as op zijn hoofd deed en zijn kleren scheurde. Zacht en indringend vertelde ik dat Haman de galg al had klaargezet voor Mordechai. Ferm benadrukte ik dat Esther met gevaar voor haar leven op koning Ahasveros afstapte. 'Die moed kreeg ze natuurlijk van de Here God', vertelde ik en ik wees naar boven. Uiteindelijk gaf ik mijn denkbeeldige kudde de zegen mee en stuurde die hoopvol de nieuwe week in. 'Zo'n goede preek hebben we nog nooit gehoord', hoorde ik de mensen tegen elkaar fluisteren. Ik verliet de kansel en ruilde de beslotenheid van de gang in voor de warme woonkamer.

Ik zou later geen dominee worden, maar wetenschapper. Van wetenschap als beroep had ik als kind nog nauwelijks gehoord. Niemand in mijn omgeving werkte of studeerde aan de universiteit. Professor Barabas uit de Suske-en-Wiskestripboeken kwam misschien nog het dichtst bij een rolmodel, al kon ik me maar moeilijk identificeren met dit oude, bebaarde personage in witte jas. Ik was liever Wiske, die ondanks haar bedrieglijk liefallig strikje op haar eivormig hoofd alle avonturen strijdig en nieuwsgierig durfde aan te gaan. Zo stapte ze samen met Suske kordaat in een teletijdmachine, die – toegegeven – dan wel door Barabas was uitgevonden. En ik ging mee. De tijdreis had de Tachtigjarige Oorlog als bestemming waarin ik het opnam tegen de Spanjaarden. Bij het plotseling verschijnen van mij en mijn strijdmakers riepen zij angstig uit: 'Caramba, de geuzen!'

Terugkijkend zie ik tussen beide beroepen, dominee en wetenschapper, treffende overeenkomsten. Zo combineren ze allebei podium met afzondering – colleges, lezingen en preken gaan immers samen met solitaire studie- en schrijftijd. Deze paradoxale combinatie leek als kind ook bij mij te passen. Al hield ik mijn imaginaire preken in mijn

eentje, op school had ik geen angst voor het echte podium. Zo won ik een declamatiewedstrijd waarin ik het gedicht *De Koe* van Kees Stip voordroeg. 'Als Martine voorleest, is de hele klas stil', schreef een juf uit Drachten in mijn rapport. Tegelijkertijd las ik in zelfgekozen afzondering de hele jeugdsectie van de bibliobus uit en kon ik uren verblijven in mijn eigen fantasiewereld, waarin tochtige gangen en kleine slaapkamers transformeerden tot kerken, kerkers en kastelen.

Afzondering ervaarde ik ook op een andere manier tijdens mijn lagerschoolperiode. Ik ging niet naar de openbare basisschool in ons dorp Makkinga. Elke schooldag bracht een gemeentebusje mij naar de protestantse school in Donkerbroek, zeven heilige kilometers verderop, waar ik met gelijkgestemde vriendjes en vriendinnen kon omgaan. Die uitzonderingspositie als christen-in-een-niet-zo-christelijk-dorp accepteerde ik jarenlang. Maar in mijn pubertijd begon ik me af te zetten tegen het verzuilde gereformeerde bestaan. Tijdens catechisatie stelde ik de dominee vragen als: 'Waarom zou het christendom de enige ware godsdienst zijn?' en 'Hoe moet je omgaan met tegenstrijdigheden in de bijbel?' en 'Is er wel een hemel?' Ik was zeer kritisch op zijn antwoorden en vond eerlijk gezegd dat die zwaar tekortschoten.

Een omslag kwam toen diezelfde dominee zijn catechisanten meenam naar Taizé. Na de oorlog stichtte de Zwitserse *frère* Roger een oecumenisch klooster in de Bourgogne, dat gericht was en nog steeds is op het ontvangen van jongeren. (Zeven jaar na mijn bezoek is hij op negentigjarige leeftijd vermoord door een geesteszieke vrouw in zijn eigen kerk.) Een week lang ging ik als zeventienjarige met een internationale groep aangespoelde jongeren bidden, zingen, praten en nadenken. Dat gebeurde onder – in mijn ogen – spartaanse omstandigheden. Er was geen radio of tv, ik moest dagelijks wc's schoonmaken en de kwaliteit van het eten uit de gaarkeuken was slecht. Maar ik raakte meteen gefascineerd door de grote rol die de stilte speelde in en rond het klooster. Bij de ingang van de kerk stonden mensen met langwerpige borden in hun handen met daarop het woord 'silence', zodat mensen het gebouw eerbiedig zwijgend zouden betreden. De drie dagelijkse diensten zelf draaiden ook om stilte, die liturgisch was ingebed in meerstemmig gezang. En ik voelde me meteen thuis in de *jardin de silence*, een onverwachte grazige weide aan het water die je na een flinke afdaling bereikte. Hier zag je diezelfde stilteborden staan. Tien-

tallen jongeren zaten verspreid in het gras. Ik zocht een mooie plaats uit en inhaleerde de rust.

Tijdens die momenten in tuin en kerk probeerde ik contact te maken met God. Ik had sterk het idee op een kruispunt te staan: als ik Hem nu niet zou ontdekken, dan was het christen-zijn niet voor mij. Dagenlang beleefde ik niets noemenswaardigs op metafysisch niveau. Tot de allerlaatste avonddienst voor vertrek. Als symbool van het paaslicht kregen alle aanwezigen in die bijeenkomst een kaars. Niemand sprak, niemand zong. *Silence*. Frère Roger liet een kind kaarslicht doorgeven. Ik keek rond en zag dat er al snel honderden kaarsjes brandden, die werden vastgehouden door mensen van over de hele wereld. Ook ik had een kaarsje in mijn handen en voelde de warmte op mijn gezicht. Zo moet de hemel eruitzien, ging het door mijn hoofd. Wat het dan was? Ik vind dat moeilijk om te duiden. God sprak niet glashelder tegen me, dat niet. Maar het leek alsof ik voor het eerst een huis binnenging dat me tegelijkertijd heel vertrouwd was. En daar was Hij, de God waarover ik als kind op de gangtrap met vuur had gepreekt. Ik herinner me nog dat ik dacht: hier mag ik altijd terugkomen. Ik liep de kerk uit en wist dat ik veranderd was. Al die woorden die ik tot dan toe in de kerk, op zondagschool, thuis en op catechese had gehoord, hadden niet het effect op mij gehad als de afwezigheid daarvan. In de eenvoud van de stilte is mijn geloof begonnen.

Mijn studie besloot ik aan woorden te wijden. Ik koos voor Nederlands, vanwege mijn voorliefde voor verhalen. Bovendien had ik in Friesland gemerkt hoe belangrijk taal was om ergens bij te horen, daar wilde ik meer over weten. Tijdens de studie Nederlandse taal en cultuur aan de Universiteit Utrecht kreeg ik inzicht in hoe je moderne en historische gedichten en romans moest analyseren, wat een zakelijke tekst helder en overtuigend maakt en hoe kinderen talen leren begrijpen en spreken. Geloof was een constante factor in mijn jaren als student, een periode die op persoonlijk vlak niet gemakkelijk was voor me. Ik maakte twee sterfgevallen mee, iemand van twintig en van vijftig die ik zeer liefhad en waar ik intensief contact mee had. Na een bezoek aan het UMC Utrecht waar de eerstgenoemde toen nog vocht tegen diens ziekte, nam ik plaats in de collegebanken om te luisteren naar mijn lievelingshoogleraar. Maar zijn woorden over de onderzoekstradi-

ties van de tekst *Van den vos Reynaerde* gingen volledig langs mij heen. Ik kon alleen maar denken aan de inhoud van het zakje chemo dat in de arm van dat jonge mens druppelde. Intens bezorgd was ik en te moe om te bidden. Opeens kreeg ik een briefje toegeschoven van een medestudent: 'Gaat het wel?' Sindsdien zijn we, tot de dag van vandaag, vriendinnen. We vinden elkaar in God als, zoals zij dat vaak zegt, 'grond onder mijn voeten'. Zij was voor mij op die avond de handen en voeten van Jezus.

Geestelijke oplaadmomente vond ik als student door jaarlijks naar Taizé te blijven gaan en me onder te dompelen in het strikte dagritme van gebeden, stiltes, bijbelstudies en corvee. Ik begon als jonge academicus overeenkomsten te zien tussen het leven in Taizé en een wetenschappelijk bestaan. Taizé paste uitstekend bij de middeleeuwse monastieke traditie waarover ik in historisch-letterkundige vakken onderwijs kreeg. De Latijnse liederen die ik daar in het klooster zong, sloten goed aan bij mijn colleges middeleeuws Latijn, die ik extra volgde bij een markante Hongaarse hoogleraar met schildpadmontuur. En zowel een Taizébroeder als een wetenschapper leefden naar mijn idee een aangenaam solitair bestaan, maar dan wel binnen de veiligheid van een gemeenschap. Zij creëerden beiden veel ruimte in hun leven voor stilte, contemplatie en onderwijs. Soms fantaseerde ik erover om een monastiek leven te leiden, maar uiteindelijk leek me dat te extreem en wilde ik er mijn verkering niet voor uitmaken. Bleef over: de wetenschap.

De passie voor mijn uiteindelijke specialisatie – de middeleeuwse letterkunde – begon eveneens in de stilte. In de leeszaal van de Bijzondere Collecties van de Utrechtse Universiteitsbibliotheek werd praten niet op prijs gesteld. Voor me op een kussen lag een handschrift uit het laatste kwart van de veertiende eeuw, *De natuurkunde van het geheelal*. Het was een afschrift van een middeleeuws Nederlands boek over de aarde en de kosmos. Ik opende het, voelde voorzichtig aan het perkament en rook er even aan. In het strijklicht ontwaarde ik de puntjes waar de haren van het kalf moesten hebben gezeten. Ik bewonderde de subtiele kleurverschillen van de bruine, handgeschreven letters. Het leek alsof een ganzenveer deze nog maar kortgeleden op het perkament had aangebracht. De tekst was goed leesbaar, geschreven in een lettertype dat specialisten de 'littera textualis' noemen. Ik sloeg